

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

LAW REGULATORY FEATURES OF APPLICATION OF CERTAIN OPERATIONAL AND SEARCH MEASURES UNDER THE LEGISLATION OF UKRAINE AND SOME FOREIGN COUNTRIES

Берднік І.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін
юридичного факультету
Національний університет «Чернігівська політехніка»

Головко М.Б., к.ю.н., доцент,
начальник юридичної служби
Комунальне підприємство «Центр організації дорожнього руху»

Стаття присвячена аналізу нормативної регламентації застосування окремих оперативно-розшукових заходів за законодавством України й деяких зарубіжних країн. Актуалізація дослідження зумовлена тим, що вагомим інструментом для досягнення цілей ефективної боротьби зі злочинністю є застосування оперативно-розшукових заходів. Метою статті є дослідження особливостей нормативної регламентації та застосування окремих оперативно-розшукових заходів у діяльності правоохоронних органів України й зарубіжних країн.

Позитивним для України, на нашу думку, є досвід Німеччини, де істотно розширені повноваження оперативного працівника, зокрема надано можливість виступати в судовому засіданні як свідка, викладаючи відомості, отримані від негласних співробітників, не розкриваючи їхню особистість. Такий підхід за умови певного законодавчого опрацювання може відбуватися і в нашій країні. Тому пропонуємо законодавчо закріпити можливість допиту конфідента оперативним працівником на підставі доручення слідчого (прокурора). А результати здійснюваних ним дій повинні бути зафіксовані у встановленій законом формі. За таких обставин повинні бути дотримані додаткові умови, що виражаються в необхідності обмеження конфідента від питань, відповіді на які можуть сприяти встановленню його особистості.

Під час дослідження нормативної регламентації застосування окремих оперативно-розшукових заходів за законодавством України й деяких зарубіжних країн зроблені такі висновки щодо:

1) констатації факту про те, що в умовах сьогодення, не дивлячись на окремі вади застосування оперативно-розшукових заходів уповноваженими співробітниками оперативних підрозділів правоохоронних органів, проведення оперативно-розшукової діяльності з використанням передбаченого чинним законодавством комплексу оперативно-розшукових заходів залишається одним з ефективних засобів протидії злочинності;

2) необхідності нормативного закріплення правового статусу оперативного працівника, а саме доповненні статті 3 Кримінального процесуального кодексу України пунктом 27 такого змісту: «працівник оперативного підрозділу (оперативний працівник) – це службова особа оперативного підрозділу правоохоронного органу, уповноважена на здійснення оперативно-розшукової діяльності в порядку, визначеному чинним законодавством України».

Ключові слова: оперативний працівник, оперативно-розшукова діяльність, оперативно-розшукові заходи, працівник оперативного підрозділу, слідчі дії, правоохоронні органи.

The article is devoted to the analysis of law regulatory features of application of certain operational and search measures under the legislation of Ukraine and some foreign countries. The actualization of the study is due to the fact that an important tool for achieving the goals of effective fight against crime is the use of operational and investigative measures. The purpose of this article is to study the features of regulations and the application of certain operational and investigative measures in the activities of law enforcement agencies of Ukraine and foreign countries.

Germany's experience is positive for Ukraine, where the powers of the operational officer have been significantly expanded.

In particular, he has the opportunity to appear in court as a witness, to testify about information obtained from undercover officers, without disclosing their identity. Such an approach can take place in our country, provided a certain legislative elaboration. Therefore, the authors propose to enshrine in law the possibility of interrogation of a confidant by an operative officer on the basis of an order from an investigator (prosecutor). And the results of his actions must be recorded in the law form prescribed. In such circumstances, additional conditions must be met to restrict the confidant from questions, which may identify him.

Therefore, the authors propose to enshrine in law the possibility of interrogation of a confidant by an operative on the basis of an order of the investigator (prosecutor).

In the study of regulations on the application of certain operational and investigative measures under the laws of Ukraine and some foreign countries, the following conclusions were made on 1) a statement of the fact that in today's conditions, conducting operational and investigative activities provided by current legislation remains one of the effective means of combating crime; 2) the need to regulate the legal status of the operational employee, namely to supplement Art. 3 of the CPC of Ukraine paragraph 27 of the following content: "employee of the operational unit (operational employee – an official of the operational unit of law enforcement, authorized to carry out operational and investigative activities in the manner prescribed by current legislation of Ukraine".

Key words: operative officer, operative-search activity, operative-search measures, employee of operative subdivision, investigative actions, law-enforcement bodies.

Головними обов'язками держави з часу її виникнення були захист території, виявлення та протидія зовнішнім загрозам та їх своєчасне усунення. Вагомим інструментом для досягнення вказаних цілей, зокрема боротьби зі злочинністю, було використання розшукової діяльності, яка з давніх часів супроводжувала правосуддя. До її

функцій насамперед належало розкриття злочинів, виявлення свідків вчинення протиправного діяння, речових доказів, майна, здобутого злочинним шляхом, розшук винних у вчиненні злочинів осіб для їх передачі органам судової влади. Отже, найдемократичніші держави використовували спеціальні методи, знання, навички

й уміння, в тому числі й негласного характеру, для протидії злочинності.

Досліджуючи генезис правового положення працівників, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність (далі – ОРД), необхідно зазначити, що статус зазначених осіб довгий час регламентувався відомчими нормативно-правовими актами з відповідним грифом секретності. Передусім це пов'язано з певною тенденцією закритості, таємності їхньої діяльності, підозрливим ставленням суспільства до оперативних підрозділів як до виконавців волевиявлення владних інститутів, що складалося історично.

Відповідно, й суб'єкти ОРД в основному були носіями інформації негласного характеру, а їхня діяльність регулювалася секретними нормативними документами, відомими лише вузькому колу осіб.

Така ситуація залишалася і під час переходу України від тоталітарного режиму до побудови демократичної держави, в якій на першому плані виступають права особи, а не інтереси держави. У зв'язку із цим з'явилася необхідність змін у нормативному регулюванні діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів, переході з підзаконного рівня правового регулювання ОРД на законодавчий рівень правової регламентації. Як слушно зазначає О.А. Вагін, ОРД – це єдиний реальний сучасний інструмент виявлення злочинів [1, с. 88], який як державно-правова форма боротьби зі злочинністю та вид правоохоронної діяльності буде існувати завжди, оскільки в будь-якій цивілізованій державі існує і буде існувати злочинність і кримінальне законодавство.

Попри те, що Україна була першою з країн колишнього СРСР, яка здійснила законодавчу регламентацію оперативно-розшукової діяльності шляхом прийняття 18 лютого 1992 р. Закону № 2135-ХІІ «Про оперативно-розшукову діяльність» [2] (далі – Закон про ОРД), цей закон не розв'язав у повному обсязі наявні проблеми, зокрема поза його межами залишилися питання правового статусу оперативного працівника як особи, спеціально уповноваженої на здійснення оперативно-розшукових заходів (далі – ОРЗ). Водночас аналіз відомчих нормативно-правових актів свідчить про те, що, як правило, вони складені з порушенням юридичної техніки, нехтуючи водночас певними обмеженнями й процедурами.

Під час дослідження питання певний інтерес представляє практичний досвід правового регулювання статусу оперативного підрозділу як такої, що має безпосередній вплив на статус оперативного працівника. У колишніх країнах радянського простору протягом тривалого часу, до прийняття перших правових актів у кінці 60-х років ХХ ст., ОРД здійснювалася без належного законодавчого регулювання такої галузі правоохоронної діяльності. До особливостей радянського періоду 70-х років минулого сторіччя дослідники відносять: відомчу роз'єднаність правового регулювання розшукової роботи й велику кількість внутрішньовідомчих нормативних документів, що по-різному регулювали схожі ситуації в процесі здійснення ОРД; відсутність єдиної нормативної бази щодо діяльності, пов'язаної з отриманням і перевіркою сигналів про злочини; закріплення базових положень із питань ОРД у різних нормативних актах [3]. Зазначені вище недоліки в основному були усунуті шляхом прийняття органами законодавчої влади країн СНД відповідних законодавчих актів із питань оперативно-розшукової діяльності [4; 5; 6; 7; 8; 9].

Аналіз їх положень свідчить про те, що ці правові акти надають оперативним підрозділам досить широкі повноваження в поєднанні з їхньою високою відповідальністю та розвинутими формами контролю, такими як парламентський, урядовий, судовий, прокурорський [10].

Щодо особливостей організації боротьби зі злочинністю в США й країнах Західної Європи, то термін

«оперативно-розшукова діяльність» у правових і відомчих документах поліції таких країн відсутній. Більшість негласних дій оперативних підрозділів, що належать до непроцесуальної форми їхньої діяльності, входять до компетенції так званої «поліцейської розвідки». Деякі автори, описуючи ОРД поліцій зарубіжних країн, під «поліцейською розвідкою» розуміють такі елементи, як процес збору й обробки інформації, види й способи розвідувальної діяльності поліції, методи добору необхідної інформації, джерела отримання інформації, агентурна робота, організація та структура систем і підрозділів, забезпечення процесу збору інформації та інші специфічні функції відповідно до поліцейської діяльності [11, с. 5]. Водночас у законодавстві багатьох держав чіткого розмежування гласних і негласних методів отримання доказів не існує. Негласна діяльність осіб, що здійснюють розслідування на стадіях досудового розслідування, займає центральне місце, у зв'язку із чим слідча діяльність та ОРД пов'язані між собою, а оперативний працівник виступає і як слідчий, і як детектив. Такий підхід був застосований і вітчизняним законотворцем. Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 10 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро» від 14 жовтня 14 р., проведення оперативно-розшукової діяльності й досудового розслідування в кримінальних провадженнях щодо злочинів, підслідних Національному бюро, віднесено до повноважень старших детективів і детективів [12].

Найрадикальніший підхід до зближення оперативно-розшукової та слідчої функцій у діяльності правоохоронних органів спостерігається в США.

Особливої уваги заслуговує діяльність федерального бюро розслідувань США, програми якого містять контроль, боротьбу з тероризмом, кіберзлочинністю, публічною корупцією, транснаціональною організованою злочинністю, «білокомірцевою злочинністю», насильницькими злочинами й розповсюдженням зброї масового знищення [13].

У відкритих правових джерелах США діяльність по розслідуванню злочинів ФБР, в основному, регламентується такими нормативними документами, виданими Генеральним аторнеєм і Президентом:

- 1) інструктивний лист Генерального аторнея директору ФБР «Використання інформаторів у розслідуванні у справах внутрішньої безпеки, організованої злочинності й в інших кримінальних справах» (1976 р.);
- 2) інструкція Генерального аторнея про порядок проведення секретних операцій ФБР (1981 р.);
- 3) виконавчий наказ Президента США № 12333 «Розвідувальна діяльність США» (1981 р.);
- 4) інструкція Генерального аторнея «Про порядок розслідування у справах із загальнокримінальних злочинів, діяльності підприємств, організованої злочинності, внутрішньої безпеки й тероризму» (1983 р.) [14, с. 218].

Вищезазначені нормативно-правові акти забезпечують оперативним підрозділам широкі повноваження. У них зазначається положення про те, що під час вибору методу оперативної перевірки співробітник повинен враховувати можливі несприятливі результати для інтересів охорони приватного життя та репутації громадян. Однак, виходячи зі специфіки поліцейської розвідки, законодавець зазначає, що вибір методу є питанням оцінного судження співробітників ФБР. Необхідною умовою здійснення негласної діяльності є отримання санкції безпосереднього керівника. Водночас організацію та тактику такого розслідування оперативний працівник визначає самостійно. Основна умова здійснення такого розслідування полягає в тому, що застосування негласних методів має здійснюватися за правилами, встановленими керівниками відповідного відомства й затвердженими генеральним прокурором. Отримавши завдання від керівника про здійснення розслідування, оперативний працівник, як правило, зали-

шається відповідальним за його виконання до передачі справи до суду. Коли він вважає, що зібраних доказів досить, то доповідає матеріали місцевому аторнею (прокурору), який у суді має право підтримувати обвинувачення від імені держави. Останній або передає матеріали в суд і підтримує обвинувачення, або повертає їх співробітнику для збирання додаткових доказів [15, с. 13].

У разі прихованого методу збору інформації оперативний працівник може приховати відомості про себе (прізвище, ім'я) або представитися іншою людиною, не викликаючи підозру в його причетності до діяльності спецслужби. Мета таких дій – отримання інформації або доказів у справі, які одержати іншими способами не видається за можливе. Водночас у доказуванні по кримінальній справі результати негласних заходів використовуються поряд із доказами, отриманими гласним шляхом.

Необхідно зазначити, що навіть у країнах із розвинутою правовою системою та високим рівнем правової регламентації правоохоронної діяльності ОРД, в основному, регулюється відомчими нормативно-правовими актами. Вони розкривають організацію та тактику ОРД, є закритими документами.

У Франції в судовій поліції розслідування правоможні здійснювати всі комісари й офіцери поліції, а також офіцери й рядові жандармерії (які прослужили понад п'ять років). Така діяльність здійснюється співробітниками поліції під контролем слідчого судді й прокурора [14, с. 218].

У Німеччині кримінальне переслідування є компетенцією прокуратури, тому співробітники поліції, як правило, здійснюють тільки ОРЗ і первинні слідчі дії. Водночас у цій країні законодавець послідовно йде шляхом розширення повноважень поліції. Кожен співробітник поліції, на думку законодавця, повинен мати навички виявлення злочинів і виконувати на місці їх вчинення необхідні слідчі дії [14, с. 218].

Велике значення в західних країнах приділяється роботі поліції з особами, що залучені для конфіденційного співробітництва (далі – конфіденти). У Великобританії співробітники поліції вербують інформаторів на власний розсуд і про їх використання ні перед ким не звітують. Таке положення свідчить про досить широкі повноваження та про особливий правовий статус оперативного співробітника. Можливість незалежного планування та організації роботи з конфідентами виступає найважливішим гарантом невтручання в діяльність оперативного працівника.

У США в процесі здійснення негласних ОРЗ співробітникам поліції та особам, які надають їм конфіденційне сприяння, дозволяється видавати себе за співучасників злочину без побоювання щодо подальшого притягнення до кримінальної відповідальності. Для таких цілей законодавство США містить норми щодо інституту помилкової або уявної співучасті.

Помилковим співучасником визнається той, хто за вказівкою оперативного працівника або за особистою ініціативою видає себе за співучасника злочину з метою встановлення осіб, які вчиняють злочини, й допомагає їхньому кримінальному переслідуванню. Кримінальне право США виключає відповідальність за такі діяння, тому що в діях помилкового співучасника відсутній злочинний намір, а отже й склад злочину (*actus reus*). Мало того, за певних умов законодавець США припускає можливість провокаційних дій із боку вищевказаних осіб, тобто таких дій, що спрямовані на схилення особи до вчинення злочину з метою притягнення її до кримінальної відповідальності. Така діяльність поліції в США отримала досить поширений характер шляхом використання такого типу негласних співробітників, як агенти-провокатори. Як відзначають деякі автори, посиляючись на рішення Верховного суду США, не вважаються прово-

кацією дії, внаслідок яких особам, які мали намір скоїти злочин, надається можливість здійснити свій протиправний умисел. Результати правозастосовної практики свідчать, що як метод оперативної роботи провокація широко використовується кримінальною поліцією та спецслужбами західних держав із метою дискредитації різних громадських рухів та їхніх лідерів [11, с. 7].

Нормативно закріплюючи інститут уявної співучасті й можливість провокації з боку правоохоронних органів, законодавець тим самим показує високий ступінь довіри до оперативного працівника. На нашу думку, у вітчизняній правозастосовній практиці такий підхід не прийнятний. Мало того, *Європейський суд із прав людини, у своїх рішеннях неодноразово зазначаючи про право національних правоохоронних органів застосовувати специфічні негласні методи, проте підкреслював, що, діючи таємно, вони не можуть провокувати вчинення злочинів* [16].

У вітчизняних нормативно-правових актах, що регламентують кримінально-процесуальну діяльність і ОРД, відсутнє поняття, що визначає сутність провокації. На наш погляд, до провокації з боку співробітників оперативного підрозділу слід відносити ті дії, коли вони проводяться щодо особи, яка свідомо для співробітників поліції не вчиняє злочину, а своїми діями співробітники оперативного підрозділу спонукають її до протиправної діяльності. Водночас якщо особа, за наявною інформацією, вчиняє злочини, й співробітники правоохоронних органів вживають заходи щодо виявлення її злочинної діяльності, наприклад, такі ОРЗ, як контрольоване постачання, контрольована й оперативна закупка товарів, під час яких така особа умисно вчиняє кримінальне правопорушення, то отримані результати свідчать про законність дій оперативних працівників. Так, провести перевірку закупку наркотичних засобів в особи, яка їх не поширює та які, відповідно, в наявності в нього відсутні, не видається за можливе. Однак такий підхід у процесі правозастосування враховується не завжди, у зв'язку із чим на практиці результати проведення окремих ОРЗ трактуються судами неоднозначно.

Така ситуація негативно впливає на ставлення до всієї ОРД і співробітника оперативного підрозділу як її безпосереднього суб'єкта. Відсутність чіткої правової регламентації його діяльності під час проведення ОРЗ, неприйняття судами їх окремих результатів призводить до невизначеності його правового положення, що врешті-решт позначається на ефективності розв'язання завдань, що стоять перед оперативними підрозділами.

Якщо розглядати погляди західних юристів до цієї проблеми, то прикладом може служити вислів Дж. Вільсона, який вказав, що агентство з боротьби з розповсюдженням наркотиків, впроваджуючи конфідента в організацію, що займається нелегальним розповсюдженням наркотиків, має бути готове до того, щоб дозволити останньому купувати й продавати наркотики й, можливо, бути залученим у насильницькі дії. Така поведінка конфідента не тільки не суперечить закону, вона буде й морально виправданою [15, с. 194].

Крім того, істотно розширює повноваження оперативного працівника можливість виступати в судовому засіданні як свідка, викладаючи відомості, отримані від негласних співробітників, не розкриваючи їхню особистість. У Німеччині така практика отримала назву «Показання зі слів» і закріплена постановою Федерального конституційного суду від 26 травня 1981 р.

На нашу думку, такий підхід за умов певного законодавчого опрацювання може відбуватися і в нашій країні. Тому пропонуємо законодавчо закріпити можливість допиту конфідента оперативним працівником, в якого останній перебуває на зв'язку, на підставі доручення слідчого (прокурора). А результати здійснених ним дій повинні бути зафіксовані у встановленій законом

формі. За таких обставин повинні бути дотримані додаткові умови, що виражаються в необхідності обмеження конфідента від питань, відповіді на які можуть сприяти встановленню його особистості. Така пропозиція знайшла підтримку в представників правоохоронних органів: оперуповноважених, працівників прокуратури й суду. До таких питань, на думку респондентів, слід відносити питання про час (76 % респондентів), місце (65 %), спосіб отримання інформації про досліджувану подію (51 %), а також джерела обізнаності свідка (43 %) [14, с. 220].

На жаль, в Україні оперативний працівник такої можливості не має, чинні нормативно-правові акти використання відомостей, отриманих від конфіденційних джерел, як докази в кримінальному провадженні шляхом допиту співробітника, який отримав такі відомості, не передбачають. Мало того, відповідно до ч. 7 ст. 97 Кримінально-процесуального кодексу (далі – КПК) України, в будь-якому разі не можуть бути визнані допустимим доказом показання із чужих слів, якщо вони даються слідчим, прокурором, співробітником оперативного підрозділу або іншою особою стосовно пояснень осіб, наданих слідчому, прокурору або співробітнику оперативного підрозділу під час здійснення ними кримінального провадження [17].

Враховуючи вищевикладене, вважаємо, що українському законодавцеві слід врахувати зарубіжний досвід і думку вітчизняних вчених для розробки чіткішої правової регламентації діяльності оперативного працівника.

Слід резюмувати, що в країнах Західної Європи правове становище оперативного працівника під час проведення ОРЗ, як і в українському законодавстві, переважно регламентується відомчими нормативно-правовими актами. У зв'язку з тим, що оперативний працівник, як правило, виконує одночасно функції слідчого й особи, яка здійснює ОРЗ, він наділений ширшими повноваженнями в порівнянні з іншими підрозділами. Оперативний працівник самостійно вибирає напрямок і тактику розслідування, водночас несе персональну відповідальність за його організацію та результати. Для проведення ряду заходів, що обмежують конституційні права громадян, як і у вітчизняному законодавстві, оперативному працівнику необхідно отримати санкцію відповідних посадових осіб. Рішення про завершення розслідування та направлення справи прокурору чи до суду приймається їм на власний розсуд, коли він вважає, що зібраних доказів досить для притягнення особи до кримінальної відповідальності. Такий підхід дозволяє зробити висновок про те, що правове становище оперативного працівника в західних країнах більш переважне в співвідношенні наданих йому повноважень із тими, надання яких диктується правозастосовною практикою.

Таким чином, можна зробити висновок, що в Україні й за кордоном відсутній єдиний підхід до правового регу-

лювання статусу оперативного працівника. Законодавчі акти, що регламентують ОРД, як правило, містять положення, що визначають підстави й порядок її здійснення, ОРЗ, перелік оперативних підрозділів, які виступають суб'єктами, їх компетенцію. Однак вони не містять норми, що встановлює правовий статус оперативного працівника як безпосереднього суб'єкта ОРЗ. У зв'язку із цим під час визначення його компетенції слід виходити з компетенції того підрозділу, де він виконує свої обов'язки.

Водночас у ряді країн законодавець, надаючи ширші повноваження оперативному працівнику в самостійності вибору форм і методів розслідування, приділяє особливу увагу посиленню нормативного закріплення законності проведення тих чи інших заходів, насамперед тих, що обмежують конституційні права громадян. Основною ідеєю в цьому випадку виступає та обставина, що остаточне рішення про винуватість особи у вчиненні злочину приймає суд, а відповідно, за ним і залишається право оцінки доказів.

До доказів пред'являються, як правило, загальноприйняті вимоги законності, достатності, належності, допустимості й правдивості. Діяльність оперативного працівника не обмежена комплексом обов'язкових умов і правил, у разі недотримання яких її результати, що фактично вказують на винуватість тієї чи іншої особи, не приймаються судом як докази в кримінальному провадженні.

Отже, підкреслимо, що такий підхід не може прийматися вітчизняним законодавцем беззастережно, не можна забувати історію та специфіку правової регламентації ОРД у нашій державі.

Таким чином, виходячи з викладеного слід зробити такі висновки щодо:

1) необхідності подальшого дослідження нормативних основ і практики застосування оперативно-розшукових заходів правоохоронними органами зарубіжних країн із метою вдосконалення вітчизняного законодавства з питань ОРД;

2) констатації факту про те, що в умовах сьогодення, не дивлячись на окремі вади застосування ОРЗ уповноваженими співробітниками оперативних підрозділів правоохоронних органів, проведення ОРД із використанням передбаченого чинним законодавством комплексу ОРЗ залишається одним з ефективних засобів протидії злочинності;

3) необхідності нормативного закріплення правового статусу оперативного працівника, а саме доповнення ст. 3 КПК України пунктом 27 такого змісту: «*працівник оперативного підрозділу (оперативний працівник) – це службова особа оперативного підрозділу правоохоронного органу, уповноважена на здійснення оперативно-розшукової діяльності в порядку, визначеному чинним законодавством України*».

ЛІТЕРАТУРА

1. Вагин О.А. Международно-правовые нормы о борьбе с преступностью и проблемы совершенствования законодательства обеспечения оперативно-розыскной деятельности. *Полицейское право*. 2006. № 4. С. 87–92.
2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 30.10.2020).
3. Румянцев Н.В., Мальчук О.И. Развитие оперативно-розыскной деятельности с древних времен до XX века. *Вестник МГПУ*. Выпуск 3 (742). 2016. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-operativno-rozysknoy-deyatelnosti-s-drevnih-vremen-do-xx-veka-1/viewer> (дата звернення: 30.10.2020).
4. Об оперативно-розыскной деятельности : Федеральный закон от 12 августа 1995 г. № 144-ФЗ. *Собрание законодательства РФ*. 1995. № 33. Ст. 3349 (дата обращения: 30.10.2020).
5. Об оперативно-розыскной деятельности : Закон Республики Беларусь от 15 июля 2015 г. № 307-3 / Национальный правовой Интернет-портал РБ. URL: <http://www.pravo.by/document/?guid=3961&p0=H11500307> (дата обращения: 30.10.2020).
6. Об оперативно-розыскной деятельности : Закон Республики Казахстан от 15 сентября 1994 г. № 154-XIII. *Ведомости Верховного Совета РК*. 1994. № 13–14. Ст. 199.
7. Об оперативно-розыскной деятельности : Закон Республики Армения от 19 ноября 2007 г. № ЗР-223. *Официальные ведомости РА*. 2007. № 59 (583). Ст. 1198.
8. Об оперативно-розыскной деятельности : Закон Кыргызской Республики от 16 октября 1998 г. № 131. *Ведомости Жогорку Кенеша КР*. 1999. № 2. Ст. 79.
9. Об оперативно-розыскной деятельности : Модельный закон от 16 ноября 2006 г. *Информационный бюллетень МПА СНГ*. 2007. № 39. Ч. 1.

10. Нодиров М.А. Сравнительный анализ законов об оперативно-розыскной деятельности стран Содружества Независимых Государств. *Отечественная юриспруденция*. № 7 (39). 2019. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sravnitelnyy-analiz-zakonov-ob-operativno-rozysknoy-deyatelnosti-stran-sodruzhestva-nezavisimyh-gosudarstv> (дата обращения: 30.10.2020).
11. Самохин Б.М., Князев В.В. Зарубежный опыт оперативно-розыскной деятельности в борьбе с преступностью (научно-аналитический обзор). Москва, 1991. 354 с.
12. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 лютого 2014 р. № 1698-VII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18?find=1&text=%D0%B4%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2#Text> (дата звернення: 30.10.2020).
13. Supervising determination of the Supreme Court of the Russian Federation of Sept. 3, 2013 № 67-D13-35 according to Bogdanov V.A. supervising complaint. Access from legalreference system «ConsultantPlus».
14. Важенин В.В., Лугович С.М. Некоторые аспекты регулирования правового статуса должностного лица, осуществляющего оперативно-розыскную деятельность, по законодательству стран дальнего зарубежья. *Общество и право*. 2014. № 4 (50). С. 216–221.
15. Смирнов М.П. Оперативно-розыскная деятельность полиции зарубежных стран. Москва, 2001. 240 с.
16. Провокація злочину: таємні агенти, підбурювання та практика ЄСПЛ. *Юридична газета*. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/events/provokaciya-zlochynu-taemni-agenti-pidburyuvannya-ta-praktika-espl.html> (дата звернення: 30.10.2020).
17. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1&text=%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%82#w1_21 (дата звернення: 30.10.2020).